

Raziskovanje mask

»Čemu neki raziskujejo maske? Kaj pa bi s tem? O pustu se otroci našemijo in ta ali ona se maskira za na ples. Prava reč!«

Pripravljeni smo na tak ugovor, čeprav resnici na ljubo radi povemo, da nam doslej še ni prišel na uho. (Naj to pomeni, da so dosedanja skromna dognanja naših narodopiscev, postavimo, o korantih in lavfarjih vendarle preprečila morebitne predsodke o pomembnosti našega raziskovanja? Morda.)

Ko pošiljamo našim sodelavcem drugo vprašalnico o maskah na Slovenskem, pa nekaj obrazložitve ne bo odveč. (O kakem »zagovoru« se sploh ne menimo.)

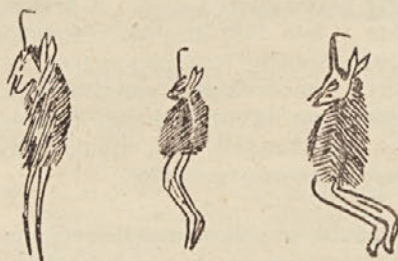
Lotili smo se sistematičnega znanstvenega raziskovanja slovenskih mask. Maska je prastar pojav, ki se je v odmevih in poznih razvojnih stopnjah ohranil pri nas v zelo različnih in pri tem izredno zanimivih in poučnih oblikah. Te niso pomembne samo za domačo znanost, marveč bodo vzbudile tudi pozornost inozemskih znanstvenih krogov.

Mask in maskiranja bi ne bilo, ko bi v človeški naravi ne bilo gona po spremembi lastnega jaza. Ta je dal pobudo pračloveku, da se je preoblekel v žival, ki jo je hotel ubiti, a se ji je sicer težko približal. Tega je pripravil do tega, da se je v maski začel enačiti z nadzemskimi bitji, ki jih je hotel s tem prisiliti, naj mu pomagajo v njegovem boju za obstanek. Maske so bile v prvotni družbi in so pri primitivnih ljudstvih še dandanes obredni rekvizit pri iniciacijah (uvajanju mladecev v vrste odraslih moških), predpravica tajnih moških zvez, katerih odmev živi še danes v nenapisanem pravilu, da se šemijo samo fantje (možje), ne pa ženske (novejši vpliv mestnih šeg to razkrajal). Gon po spremembi lastnega jaza je tudi gonilna sila pri nastajanju mask v novejši dobi, od renesančnih zabav do ku-klux-klanov.

Starodavno šemsko izročilo iz davnih dob prvotnega človeka se je ohranilo v človeštvu vsega sveta. Znale so nam maske malone z vseh celin in iz vseh dob zgodovine. Njih še živa raba v prvotni obliki pri primitivnih ljudstvih nam pomaga, ko obnavljamo pomen in vlo-

go maske pri pračloveku in ko raziskujemo smisel še danes ohranjenih šemskih običajev pri kulturnih narodih. »Etnografija« in »etnologija« hodita tukaj z roko v roki.

Pri raziskovanju mask odkrivamo dostikrat malo znana področja kulturne zgodovine človeštva. »L'étude du masque ... est un chapitre de la connaissance générale de l'homme« (Studij maske ... je poglavje iz splošnega spoznavanja človeka), kakor je zapisal Georges Buraud. Maske so prvi »opazili« posamezniki v dobi razsvetljenstva; omenjajo jih tedanji potopisci iz raznih evropskih dežel. Zanimanje

Zgoraj: Slavni »čarovnik«, preoblečen v jelena, kakor ga kaže stenska risba v jami Trois Frères (Montesquieu-Avantès, Francija). Spodaj: Trije mladi našemljenci, ki predstavljajo gamse ali koze. Risba je vrezana v kost, ki so jo našli v jami Abri Mège (Teyjat, Francija). — Obe risbi sta nastali v magdalénieniu, v poznem paleolitiku (starejši kameni dobi), okoli leta 15.000 pr. n. št. in spadata med najstarejše priče o maskiranih ljudeh.

pa so začele vzbujati šele proti koncu prejšnjega stoletja, ko je etnologija začela opozarjati na maske primitivnih ljudstev. Prve razlage mask in šemskih običajev dolgujemo Wilhelmu Mannhardtu v okviru njegovih teorij o vegetacijskih demonih. Sledila so bajeslovna tolmačenja dunajskega indologa Leopolda von Schroederja in njegovih učencev. Preglasila jih je šola dunajskega germanista Rudolfa Mucha, ki je izhajal od germanskih starožitnosti. Njegovi učenci so po večini zašli v politične vode nacizma. Priznati pa je treba, da je vprav ta šola vendarle odstrla mnogo bistveno važnih vpogledov. Vsaka smer je osvetlila problem mask s svoje strani, nobena ga ni zajela v celoti. V zadnjem času prihajajo spet bolj do veljave Mannhardtove domneve.

Po današnjem stanju raziskav vemo, da je poznojesenska živalska maska značilna za lovca iz starejše kamene dobe in da je poljedelec v mlajši kameni dobi ustvaril spomladansko »človeško« (antropomorfn) masko, s katero je hotel upodobiti nadzemsko silo. Prvine živalske maske (živalske glave, rogovi, kožuh) seveda z nastankom »človeške« (antropomorfn) maske niso izginile. Prepletale so se z njo in se nam po številnih razvojnih stopnjah ohranile do današnjega dne deloma, a tudi v celoti. Med bohinjškimi šemami smo videli maske z srnjakovim rogovjem, torej z živalsko prvino; panonski koranti pa so »človeška«, antropomorfn demonska maska. Korenine naših mask segajo torej v sivo davnino, četudi predstavljajo v današnji obliki večidel le medlo, pozno stopnjo večtisočletnega razvoja.

Sleherno tolmačenje, naj že bo v luči katere koli smeri, pa predpostavlja gradivo. Brez gradiva je raziskovanje nemogoče. Zato vidimo svojo neposredno nalogo v tem, da v čim popolnejši meri zberemo slovensko gradivo o maskah!

Temu namenu služita naši vprašalnici št. 5 in 6; le-to objavljamo v tej številki. Prosimo Vas, da nam pri zbiranju gradiva pomagate in nam zato čimprej vrnete obe vprašalnici kar se dá točno izpolnjeni!

Jurčič ali Marinčič?

GLASOVANJE O DVEH OBLIKAH ISTE PRAVLJICE

Se zmerom je razširjeno mnenje, da pravljica, kakor živi v naravi, ni »lepa«; za objavo, posebej za mladino, bi jo bilo treba poprej umiti in počesati, dati ji »zlahnejšo« obliko. Nedavno smo brali brez pripombe ponatisnjeno sodbo Fr. Milčinskega, češ da je »način, kakor narod pravljice pripoveduje, ... jako preprost, okoren, brez sleherne pesniške lepote«. Tako more soditi pač le mestni človek, ki ni imel priložnosti priti v dotiko z živimi viri pripovedovanja. Kmečka sinova Levstik in Jurčič sta bila o tem drugih misli, če ne, bi nam bilo nerazumljivo n. pr. tole Jurčičevo priznanje: »Ko bi imel tako pamet, da bi si bil mogel Oralkovo povest do besede zapomniti, rad bi jo povedal po starčevem jeziku.«

Danes se v folklorni praksi ne zanašamo več na pamet, na spomin, ampak rajši do besede natanko zapisujemo — na roko in tudi že z zvočno aparaturo. Ljudsko pravljичno gradivo je zdaj pred nami v bistveno drugačni, avtentični podobi. Kajpada ima svoje avtorje, ki niso nič več literarne fikcije — Oralki, Močilarji ipd. — ampak živi ljudje. Eden izmed njih, Trentar Joza Kravanja, po domače Marinčič, je povedal med drugim zgodbo, ki jo poznamo iz prve knjige Jurčičevih zbranih spisov: »Brat in ljubi«. Primerjava obeh besedil se je ponujala sama ob sebi in zapisovalec je brž imel lastno sodbo, vendar ni hotel z njo jasno na dan. Človeka pač skrbi: če še tako hladno in nepristransko tehtaš oba teksta, si ne hote iudex in causa propria (sodnik v lastni zadevi) in ta ali oni bi ti mogel očitati, da so Marinčič in drugi pravljicarji kakor nekakšni tvoji varovanci, ki jih skušaš po vsi sili uveljaviti. Take in podobne skrbi so sprožile misel, prenesti to vprašanje pred širše razsodišče.

Izbranim šolnikom po vsej Sloveniji smo razposlali pravljico (Aarne-Thompson št. 315), ki jo je Jurčič naslovil tudi »Nehvaležna sestra«, v dveh oblikah: tako kakor jo je objavil leta 1870 Josip Jurčič in kakor jo je povedal poleti 1952 stari, nepismeni Marinčič. Naprosili smo šolnike, naj bi prebrali v razredu oba teksta in terjali od dijakov pismeno mnenje, katera pripoved se jim zdi boljša in zakaj so se odločili ravno za to. Pri tem anonimnem »referendumu« je sodelovalo 38 razredov (skupaj okoli tisoč dijakov); v peti šoli so profesorji slovenščine navadno povezali to stvar s poukom ljudskega pesništva.

Uspehi ankete so nadvse mikavni. Zaradi različnih prijemov tistih, ki so anketo izpeljali, se moramo odreči mehaničnemu štetju glasov — za Jurčiča ali za Marinčiča. Vendar je že samo to, da nepismeni stavec uspešno tekmuje s prizanim slovenskim pisateljem, za marsikoga

nekaj nenavadnega, za nas pa objektivno potrdilo o pravilnosti naših sklepanj. Prejeto gradivo bo treba kajpada pazljivo preučiti, saj vsebuje vrsto nepričakovanih, dragocenih namigov in nas postavlja pred vse mogoče uganke. Zakaj so n. pr. neki razredi skoraj v celoti glasovali za ljudski (Marinčičev) tekst, drugi pa narobe za knjižnega (Jurčičevega)? Ponekod v mestu je bila baje ljudska oblika bolj všeč samo kmečkim dijakom s podeželja. Zraven brezbarvnih odgovorov, ki se love okoli vsebinskih posebnosti te ali one pripovedi, je tudi mnogo bistrih ocen dijakov, ki so prisluhnili predvsem obliki. Nekdo iz Nove Gorice

je napisal o Marinčičevi pripovedi med drugim, da »vsa odmeva v slogu, ki ga sedaj nismo vajeni, toda prav to ji daje poseben čar... Jezik ni ravno najlepši, toda preprosti ljudje ne govorijo drugače. Morda pa hodimo že preveč let v šolo in smo se že — pokvarili.«

Vsem, ravnateljem, profesorjem in dijakom, ki so vsak po svoje z najboljšo voljo sodelovali pri tej anketi in jih tu ne moremo poimensko naštet, bodi izrečena prisrčna zahvala! Izvirno gradivo, ki so nam ga poslali, je shranjeno v arhivu našega inštituta in bo ob svojem času posebej obdelano v Razpravah II. razreda SAZU. (Če bi pa kdo morda želel poslati še kaj s tem v zvezi, naj ve, da še ni prekasno.)

Mtv.

Poročila

Iz našega inštituta

Upravnik Inštituta akademik dr. Ivan Grafenauer je predaval v vrsti znanstvenih predavanj SAZU dne 21. novembra 1956 o temi »Človeška stavbna daritev v balkanski in slovenski ljudski književnosti«. — Na prvem sestanku Društva folkloristov Slovenije v Ljubljani dne 17. aprila 1957 je predaval direktor Inštituta za glasbeno narodopisje v Ljubljani dr. Valens Vodušek o temi »Nove ugotovitve o metriki in ritmiki naše ljudske pesmi«. — Akademik dr. Ivan Grafenauer bo predaval junija 1957 v Gradcu na povabilo tamkajšnjega Društva za znanstvene stike z Jugoslavijo. — V Ljubljani se obetajo narodopisec spomladi 1957 obisk in predavanja univ. prof. dr. Br. Rusiča iz Skopja in univ. pred. dr. Gianfranca D'Aronca iz Vidma-Padove.

Inštitut je izdal ob novem letu 1957 razmnoženo poročilo o svojem delu v letu 1956 in sicer v francoščini. Poročilo smo razposlali znanim inozemskim narodopiscem, ustanovam in uredništvom časopisov in publikacij, ki z njimi vzdržujemo znanstvene stike.

Inštitut je položil temelje svojemu rokopisnemu arhivu z nabavo blizu 100 rokopisnih pesmaric (večidel izpred prve polovice prejšnjega stoletja), ki jih je bil zbral in s tem otel uničenja znani nabiralec slovenskih ljudskih pesmi Franc Kramar. — Po dogovoru z vodstvom Narodne in univerzitetne knjižnice

v Ljubljani in SAZU naj bi prešla tudi bogata rokopisna Štrekljeva zapuščina iz rokopisnega oddelka NUK v rokopisni arhiv našega Inštituta. Prenos se bo izvršil, ko bo imel Inštitut potrebna sredstva, da zapuščino (zapis ljudskega blaga, pesmarice i. pod.) strokovnjaško uredi in katalogizira.

Ustanovljen je Jugoslovanski komite za etnografski film. V njem je zastopan tudi naš Inštitut. Komite je včlanjen v Mednarodnem komiteju (Comité International du Film Ethnographique) s sedežem v Parizu. — Naš Inštitut sicer ni mogel izvesti nameravanega filmanja bohinjskih »šem«, pač pa je na kratke trak posnel belokrajinsko svatbo (v Preloki pri Vinici), v izgoščenem zaporedju filmal »kórante« in druge pustne običaje, zlasti »orače«, v Markovcih pri Ptuj, na daljšem filmu pa dokumentarno ohranil »Selmo« (pustne običaje) v Kostanjevici na Krki. Zaradi pomanjkanja sredstev hrani filme za zdaj le v delovnih kopijah.

Razstava

etnografskih predmetov iz Afrike, Amerike, Azije in Oceanije v Ljubljani

V okviru »Muzejskega tedna« (od 6. do 13. oktobra 1956) je Etnografski muzej v Ljubljani odprl občasno razstavo izvenevropskih zbirk, ki jih hrani v svojih depójih. Zbirke obsegajo predmete iz Afrike, Amerike, Azije in Oceanije. Razstavo je pripravila Pavla Štrukelj, kustodinja Etnografskega muzeja.

Posamezne prekomorske etnografske zbirke so dohajale bivšemu kranjskemu deželnemu muzeju v glavnem v prvi polovici in pod konec 19. ter v začetku 20. stoletja. Zbirke je prevzel ob svoji ustanovitvi Etnografski muzej. Nekaj predmetov je dospelo tudi po osvoboditvi. Med zbiratelji in darovalci zasledimo znana imena: Friderik Irenej Baraga, Ignacij Koblehar, Paul Schebesta, Anton Turk in druga. Vseh predmetov je okoli 1200. Celotna zbirka ni nastajala sistematično, kljub temu pa prikazuje razstava vsaj glavne poteze primitivnih, srednjih in više razvitih kultur Amerike, Azije, Afrike in Oceanije. To je pač v veliki meri tudi zasluga Pavle Štrukljeve, ki je predmete pravilno odbrala in nazorno razvrstila.

Narodopisna bibliografija

Slovenica v Avstriji po 1945

V naši avstrijski soseščini so se po 1945 v narodopisju izoblikovali bistveno drugačni odnosi do slovenske ljudske kulture, kot smo jih bili vajeni pred vojno. Daleč od vsakega šovinizma poudarja mlajši rod narodopiscev stoletja dolgo »miroljubno sožitje« Nemcev in Slovencev na ozemlju nekdanje »Notranje Avstrije«, ki je od 1564 družila večji del Slovencev z nemškim prebivalstvom Štajerske in Koroške v upravno in kulturno-politično celoto. Skupna predzgodovinska dediščina, enake ali podobne zemljepisne, podnebne in gospodarske osnove, skupna zgodovinska usoda in kulturna politika so pomagale ustvariti značilno »notranje-avstrijsko« ljudsko kulturo, ki v svojih materialnih, občestvenih in duhovnih pojavih — hočeš nočeš — živi bolj ali manj še dandanes.

Novejša avstrijska narodopisna smer, ki jo v njenem stališču do Slovencev odlikuje brezstrastnost in objektivnost,* skrbno upošteva slovenski delež pri vseh raziskovanjih narodopisnih pojavov z nemškega jezikovnega območja nekdanje »Notranje Avstrije«. Včasih preizraziti »historizem« je treba razumeti v luči sedanje Avstrije, ki katastrofe iz 1918 še dolgo ne bo mogla preboleti. Sodobno avstrijsko narodopisje tudi s simpatijami spremlja napore poveljnega slovenskega narodopisja in jih rado registrira.

To odseva iz naslednjega gradiva

* Nerazumljivo nam zato ostaja stališče dunajskega univ. prof. dr. Leopolda Schmidta v njegovem uvodu k Pohorskim pripovedkam Paula Schlosserja (gl. Glasnik št. 2, str. 8-9), posebno še, ker je znano, da spada L. Schmidt med ostre nasprotnike slehernega nacionalizma!

Odločitev Etnografskega muzeja, da je priredil to razstavo, je vse pohvale vredna. S tem ubira pot, ki jo hodijo dandanes vsi večji muzeji. Skoraj povsod so razstavne možnosti omejene, ker je stiska za prostor dandanes že običajen pojav. Predmeti se kopičijo in prašijo po skladiščih. Občasne razstave, kjer pridejo po določenem vidiku nekateri predmeti vsaj za nekaj časa na svetlo, so dobra rešitev. Tako in samo tako vrednotimo ljubljansko razstavo etnografskih eksotek, v tem je njen smisel in pomen, zato jo je treba pozdraviti. Kakor smo pozdravili že razstavo panjskih končnic, tako bi pozdravili podobne razstave tudi v prihodnje. Zato upamo, da bo Etnografski muzej prakso občasnih razstav nadaljeval!

za bibliografijo »slovenik« v avstrijskem narodopisju od 1954 do letos. Pri sestavljanju smo upoštevali vsa dela, ki se kakor koli dotikajo slovenske ljudske kulture. N. K.

Kratice. — **AC** = Aus Archiv und Chronik (Gradec). — **BH** = Blätter für Heimatkunde (Gradec). — **Car I** = Carinthia I (Celovec). — **NC** = Neue Chronik zur Geschichte und Volkskunde der innerösterreichischen Alpenländer. Priloga k Südost-Tagespost (Gradec). — **OeZV** = Oesterreichische Zeitschrift für Volkskunde (naslednica prejšnje Wiener Zeitschrift für Volkskunde, Dunaj). — **SOF** = Südost-Forschungen (München). — **ZHV** = Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark (Gradec).

Geramb, Viktor, Kärntner Rauchstaben. Car I, 144 (1954), 663—734.

Grafenauer, Ivan, Die Reichweite der Urfarre Maria Gail im Süden. Car I, 147 (1957), 261—274.

Gugitz, Gustav, Kärnten in Reisebeschreibungen und Lebenserinnerungen. Car I, 141 (1951), 16—49.

—, Kärntens Wallfahrten im Volksglauben und Brauchtum. Car I, 141 (1951), 181—240.

Kafka, Karl, Kärntner Wehrkirchen (Köstenberg). Car I, 141 (1949), 295—303.

Kärntner Volkstänze. (Bundesstaatlicher Volksbildungsreferent für Kärnten.) Klagenfurt 1950.

Koren, Hanns, Pflug und Arel. Ein Beitrag zur Volkskunde der Ackergeräte. Salzburg 1950, 276 str.

Kotzurek, Hans, Eine hauskundliche Wanderung von Eisenkappel nach Zell-Pfarre. Car I, (1951) 258—266.

Kretzenbacher, Leopold, Barocke Spielprozeessionen in Steiermark. AC 2 (1949), 13—25. 43—52. 83—91.

—, Barocke Wallfahrtsspiele zu Maria Rast in Untersteiermark (1680—1722). OeZV 54 (1951), 103—123.

—, Bauernpassion in Innerösterreich. Mitteilungen der Schweizerischen Gesellschaft für Theaterkultur 4 (Zürich 1952), št. 2, 1 sl.

—, (Bolhar, Alojzij, Slovenske narodne pravljice. Ljubljana 1952.) Ocena. OeZV 56 (1953), 175—176.

—, Bühnenformen im steirisch-kärntischen Volksschauspiel. Car I, 141 (1951), 136—160.

—, (Cevc, Emilijan, Problematika naših panjskih končnic. Naša sodobnost 1953, 1061—1078; — Jagodic, Marija-Kuret, Niko, Dva prispevka k motiviki slovenskih panjskih končnic. Posebni odtis iz SE 8 /1955./) Ocena. OeZV 10 (1956), 176—179.

—, Die Ketten um die Leonhardskirchen im Ostalpenraume. Zbornik: »Kultur und Volk«, Beiträge zur Volkskunde aus Oesterreich, Bayern und der Schweiz. Festschrift für Gustav Gugitz. Wien 1954, 165—202. (= Veröffentlichungen des Oesterr. Museums für Volkskunde, Bd. V).

—, Die Steiermark in der Volksschauspiellandschaft Innerösterreich. OeZV 11 (1948), 148—194.

—, Die steirisch-kärntischen Prasser- und Hauptsündenspiele. Zum barocken Formwandel eines Renaissancethemas und dessen Fortleben im Volksschauspiel. OeZV 1 (1947), 67—85.

—, Ein Fisch trägt die Erde. Von den Erdbebenmythen der Völker. NC, Nr. 20, 28. März 1946, 1—2.

—, »Es reisen drei Seelen wohl aus von der Pein...« Zur Kulturgeschichte der Ballade von Maria und den drei Seelen. »Jahrbuch des Oesterr. Volksliedwerkes«, Bd. 2, Wien 1953, 48—58.

—, Freveltanz und »Überzähliger«. Zum Balladen- und Sagentypus vom »überzähligen« Tänzer. Car I, 144 (1954), 843—866.

—, Frühbarockes Weihnachtsspiel in Kärnten und Steiermark. Klagenfurt 1952, 129 str. (= Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie 40.)

—, Frühformen des Paradeisspiels in Innerösterreich. ZHV 39 (1948), 137—152.

—, (Grafenauer, Ivan, Legendarna pesem »Spokorjeni grešniki« in staroalpska krvno-duhovna sestavina slovenskega naroda. Razprave SAZU I, 1. Ljubljana 1950, 3—48.) Ocena. »Jahrbuch des Oesterr. Volksliedwerkes«, Bd. II, Wien 1953, 150—152.

—, Kärntner Volkserinnerungen an die Reichsheiltümer. Zum mittelalterlichen Wallfahrtstermin des »Dreitagelreites« im bamberghischen Kärnten. Car I, 147 (1957), 803—828.

—, (Kuret, Niko, Saljive zgodbe o Lemberžanih. Maribor 1954, 34 str.) Ocena. OeZV 58 (1955), 180—182.

—, Lebendiges Volksschauspiel in Steiermark. Wien 1951, 406 str. (= Oesterr. Volkskultur 6).

—, Legendenforschung in Innerösterreich. Car I, 141 (1951), 792—795.

—, (Legiša-Gspan, Zgodovina slovenskega slovstva I. Ljubljana 1956.) Ocena. SOF 15 (1956), 612.

—, Lichtmess-Singen in Steiermark. Brauchtumlieder und Heischeumgang der Ostalpenländer. Volkslied-Volksmusik-Volkstanz 50 (Wien 1949), 9—23.

—, Lutzelfrau und Pudelmutter. Ein Beitrag zur Sagenkunde des Burgenlandes. »Burgenländische Heimatblätter« 13 (1951), 162—172.

—, »Maire Patelin« in der Oststeiermark. Ein Schwank der Weltliteratur im lebendigen Volksmund. BH 30 (1956), 2—11.

—, Maria Steinwurf. Ikonographie, Legende und Vererbung eines »verletzten Kultbildes«. AC 4 (1951), 66—83.

—, (Marolt, France, Slovenske narodno-slovne študije. Ljubljana 1 (1935), 2 (1936.), 3 (1954), 4 (1954).) Ocena. OeZV 59 (1956), 86—88.

—, (Milčinski, Fran, Slowenische Volksmärchen. Klagenfurt 1948.) Ocena. OeZV 52 (1949), 125—128.

—, (Möderndorfer, Vinko, Verovanja, uvere in običaji Slovencev, II: Prazniki. Celje 1948.) Ocena. SOF 13 (1954), 365—366.

—, (Narodopisje Slovencev I—II. Ljubljana 1944—52.) Ocena. SOF 13 (1954), 362—364.

— Kretzenbacher, Leopold, (Novak, Vilko, Ljudska prehrana v Prekmurju. Etnografska študija. Ljubljana 1947.) Ocena. SOF 13 (1954), 363—364.

— (Ob Jadranu. Etnografski zapiski in študije. Ur. Rado Lenček. Trst 1947.) Ocena. SOF 13 (1954), 366—367.

— Palmesel-Umfahrten in Steiermark. BH 27 (1953), 83—90.

— Passionsbrauch und Christi-Leiden-Spiel in den Südost-Alpenländern. Salzburg 1952, 147 str., 16 slik.

— Santa Lucia und die Lutzelfrau. NC, Nr. 6, 7. sept. 1952, 4 sl.

— St. Dismas, der rachte Schächer. Legenden, Kultstätten und Verehrungsformen in Innerösterreich. ZHV 42 (1951), 119—139.

— St. Kümmeris in Innerösterreich. Bilder, Legenden und Lieder. ZHV 44 (1953), 128—159.

— (Turnšek, Metod, Pod vernim krovom I—III. Ljubljana — Trst — Gorica 1944—1947.) Ocena. SOF 13 (1954) 364—365.

Kuret, Niko, Aus der Maskenwelt der Slowenen. Zbornik: Masken in Mitteleuropa. Volkswissenschaftliche Beiträge zur europäischen Maskenforschung. Hrsgg. v. Leop. Schmidt. Wien 1955, 201—220, slik. pril. XVII—XXVI (= Sonderschriften des Vereins für Volkskunde in Wien, Bd. 1).

Leber, Paul, Sagen aus Kärnten. Car I, 143 (1953), 493—501.

Leskoschek, Franz, St. Martin tauf den Wein. Alter Weinbauernbrauch zwischen Sulm und Save. NC, Nr. 28, 19. Juni 1955, 3.

Mais, Adolf, (Fran Milčinski, Slowenische Volksmärchen. Uebertragen ins Deutsche von Thomas Arko und Josef Friedrich Perkonig. Klagenfurt 1948.) Ocena. OeZV 52 (1949), 125—128.

Mati, Josef, Grazer Slawistik und die südosteuropäische Volkskunde. NC, Nr. 6, 7. sept. 1952, 5—6.

Milčinski, Fran, Slowenische Volksmärchen. Uebertragen ins Deutsche von Thomas Arko und Josef Friedrich Perkonig. Klagenfurt (1948), 201 str. (= Slowenische Dichtung, Bd. III).

Moser, Askar, Die Kärntner Sternsingingbräuche. Beiträge zur Erforschung ihrer Vergangenheit und Gegenwart. Zbornik: Lied und Brauch. Aus der Kärntner Volksliedarbeit und Brauchforschung. Klagenfurt 1956, 126—164 (= Kärntner Museumsschriften, Bd. VIII).

—, Kärntner Bauernmöbel. Handwerks-geschichte und Frühformen von Truhe und Schrank. Pon. iz Car I, 134—140. Klagenfurt 1949, 163 str.

Schlosser, Paul, Bachern-Sagen. Volksüberlieferungen aus der alten Untersteiermark. Wien 1956, X+96 str. I zemljevid in 4 slike med besedilom (= Veröffentlichungen des Oesterr. Museums für Volkskunde, Bd. IX).

—, Lemberger Streiche. Ein altsteirisches Lalenbüchlein. OeZV 54 (1951), 157—166.

Schmidt, Leopold, Zur Wallfährer-Schlittenabfahrt vom Luschariberg. Car I, 141 (1951), 241—257.

Tiefenbacher, Thoma, Die Schwaighöfe im Gailtal. Car I, 141 (1951), 367—382.

Wagner, Hans, Zur Verbreitung des »Beienfassls« im Rosental. Car I, 138 (1948), 87—88.

Webinger, Alfred, Slowenische Flurnamen. NC, Nr. 32, II. Februar 1956, 4.

Wolfgram, Richard, Kärnten als Volkstanzlandschaft. Car I, 141 (1951), 50—66.

Zenegg - Scharffenstein, Emerich, Historisches vom Deutschem Peter im Loibltale. Car I, 139 (1949), 115—117.

Zerobin, Anna, Sagen und Erzählungen aus dem Rosental. Car I, I. del 144 (1954), 795—842, II. del 145 (1955), 764—789.

stare »žegnanje« obhajalo na britofu (nekdanji javni prostor za shode), ki so ga zaradi zaščite »opasali«. — Članek Branka Rudolfa Ob problemu slovenskih panjskih končnic opozarja na poglobljeno raziskovanje slovenskih panjskih končnic s sociološkega in psihološkega gledišča. — S člankom Franceta Steleta Niku Zupaniču ob osemdesetletnici se glasilo spominja prvega ravnatelja Etnografskega muzeja v Ljubljani in urednika nekdanjega muzejskega glasila »Etnologa«. — Bogato število Slovenskega etnografa zaključujejo poročila in knjižne ocene.

T. C.

KNJIŽNE NOVOSTI

Möderndorfer, Vinko, Koroške pripovedke. Ljubljana (Mladinska knjiga) 1956.

Zupanc, Lojze, Povodni mož v Savinji. Ljubljana (Mladinska knjiga) 1957.

O obeh knjigah bomo poročali prihodnjič.

VABILO NA NAROČBO

»SLOVENSKEGA ETNOGRAFA«

Bralce »Glasnika Inštituta za slovensko narodopisje pri SAZU« vabimo, da si naročijo »Slovenski etnograf«, časopis za etnografijo in folkloristiko, ki ga izdaja letno v eni knjigi Etnografski muzej v Ljubljani. Cena letniku din 500.—. Na razpolago so letniki II—IX (1949—1956); prvi letnik je razprodan. Naročajte na naslov: Etnografski muzej, Ljubljana, poštni predal 357.

Naša nova vprašalnica

V tej številki objavljamo drugi del naše letošnje vprašalnice o maskah. Kakor smo omenili že ob prvem delu (vprašalnica št. 5), pojmujemo masko v najširšem pomenu, zato vprašujemo to pot: po Miklavževih maskah, po Luciji s strežnico (zlasti Panonska Slovenija!), po novoletnih maskah (zlasti Bohinj in morda zgornji del Goriškega!) in po treh kraljih (kraljitarjih i. pod.). S tem bi bila zajeta — po naši dosedanjim vednosti — v glavnem vsa območja naših mask in maskiranih običajev. Če poznajo v kakšnem kraju še kaj drugega, nujno prosimo za posebno obvestilo! — Poudarjamo pač, da nas novejšje maske, ki sta jih posredovala mesto in industrija mask, za zdaj ne zanimajo!

Mnogo je še naših naslovnikov, ki nam vprašalnice št. 5 sploh še niso poslali. Vljudno jih naprošamo, naj nam čimprej pošljejo obe, št. 5 in št. 6! Tistim, ki so se nas že spomnili, pa se še tukaj lepo zahvalimo in jih prosimo, naj nam čimprej pošljejo tudi današnjo vprašalnico št. 6!

Knjige in časopisi

Slovenski etnograf IX (1956)

»Slovenski etnograf«, ki ga izdaja Etnografski muzej v Ljubljani v uredništvu Borisa Orla in Milka Matičetovega, je izšel lani v zelo zajetnem obsegu na 320 straneh. To je že deveti letnik (1956) te naše osrednje narodopisne revije.

Uvodni članek Vilka Novaka O bistvu etnografije in njeni metodi skuša približati nekaj pogledov na moderno etnografijo, kakršno zastopajo predvsem avstrijski in švicarski etnografi. Moderna etnografija združuje v sebi starejše smeri od historično filološke in geografske pa do socialne, funkcionalne in psihološke. Njen namen ni raziskovati samo človeka v preteklosti, marveč hoče iz preteklosti razložiti sedanjega človeka, njegovo mišljenje, čustvanje in ravnanje. Avtor članka zagovarja stališče, da ni načelnega razločka med etnologijo in etnografijo, zato bo uporaba enega izmed obeh terminov narekovala tradicija že uporabljanega izraza.

Plod terenskih raziskovanj so študije Borisa Orla o Ljudskih smučeh na Bloški planoti, v Vidovskih hribih in njih sosesčini; Tončice Urbasove o Krpljah in smučeh na Pohorju; Marije Jagodiceve o Krpljah na Gorenjskem in Fanči Šarfove o Saneh v hribovskih predelih Gorenjske. Ti prispevki prinašajo za znanost zelo važno gradivo in odpirajo možnost zelo zanimivih zaključkov. — Prispevek Marijane

Gušič o Rukavu platnene košulje na starinskem ženskom ruhu iz Škednja pri Trstu, uvršča do sedaj neopredeljen rokav, ki ga varujejo v zagrebškem Etnografskem muzeju, v krog škedenjske ljudske noše.

Drugi del Slovenskega etnografa vsebuje članke iz slovenske duhovne kulture. Krajše so študije Borisa Merharja, Od kod Vodniku snov za basen Kos in brezen?; Ivana Grafenauerja, Slomškov rokopis narodne pesmi »Juri s pušo«; Stanka Kotnika Štefan Modrinjak kot avtor ljudskih popevk, in Karla Bačerja, Dolenjski ljudski pesnik in godec Ivan Rupnik-Može (1813—1882). Z njimi so avtorji v marsičem razširili in obogatili pisani mozaik ljudske poezije. — Niko Kuret, raziskovalec slovenskih mask, je psvetil svojo študijo bohinjskemu »otepavcu«, ki otepa (koleduje) na starega leta dan in na Štefanju. Po oblačilu je »otepavec« podoben Harlekinu, stari figuri hudiča. Kakor je ugotovil avtor, je močnejše vplival na lik otepavca laški element, posebno še od 15. stoletja dalje. Izvor šeme same pa bo treba iskati v indoevropski davnini. — Prispevek Sergeja Vilfana o Vprašanju opasila odkriva del slovenske pravne zgodovine. Vprašanje opasila je prav tako mikavno za etnografa kot tudi za pravnega zgodovinarja. S. Vilfan je že znanim razlagam opasila dodal še možnost, da se je

Podatki veljajo za kraj (okoliš):

Ime in priimek poročevalca: poklic:

Točni naslov:

Čas zapisa:

MASKE NA SLOVENSKEM (II)

I. Miklavževanje

(Velja za vso Slovenijo)

1. a) Ali pri vas še hodi Miklavž s svojim spremstvom?
(Da — ne.)

b) Če ne hodi več, doklej je še hodil? Do

2. a) Kateri dan (5. dec.?) in čas (uro) hodi (je hodil)?

b) Ali je hodil Miklavž (parkelj, Miklavževa dekla,
.....) že prej po hišah? (Da — ne.)

c) S kakšnim namenom? (Opominjati, strašiti, ob-
darovati otroke,

d) Kaj je »metal(a)«?

3. Kdo je bil v Miklavževem sprevodu (prečrtajte, kar
ne velja; dodajte, kar je izpuščenō): a) Miklavž (ali
je kdaj jezdil [belca])? (Da — ne.) b) Angel (eden
ali več)? c) Vojak (opis!)?

..... d) Leviti (da —
ne)? Koliko? e) Kaplan? (Da — ne.) f) Žup-
nik? (Da — ne.) g) Učitelj? (Da — ne.) h) Sv. Anton?
(Da — ne.) Opis:

..... i) Sv. Mi-
hael (Mihej)? (Da — ne.) Opis:

..... j) Norec? (Da — ne.) Opis:

..... k) Sv. Rupert (Rupej)? (Da —
ne.) Opis:

..... l) Sv. Marjeta?
(Da — ne.) Opis:

..... m) Pehta
(Pehtra,)? (Da — ne.) Opis:

..... n) Smrt? (Da — ne.) Opis:
..... o) Košar (ki nosi koš)?
(Da — ne.) Opis:

..... p) Par-
kelj (eden ali več?). Kako mu pravijo pri
vas (v vaši izreki): Opis:

..... r) Posebej še morda »hu-
dič«? (Da — ne.) Opis:

s) Še kdo? (Navedba, opis!)

4. Dodajte, če mogoče, na posebnem listku opis Mi-
klavževega obiska v hiši!

5. Običaji, verovanja, reki pred godom sv. Miklavža
pri vas [gl. vprašanje 2. b!]: meče darove; peče »pi-
škote«, če je nebo rdeče;

II. Lucija s strežnico

(Velja predvsem za panonsko Slovenijo.)

1. a) Ali pri vas še hodi Lucija? (Da — ne.) b) Če ne
hodi več, doklej je še hodila? Do

2. Kako pravijo Luciji in njeni strežnici pri vas (v vaši izreki):
3. Kdo se napravi v Lucijo in njeno strežnico? (Moški, ženska — starost!)
4. Kako je napravljena Lucija? a) Opis:
- b) Kaj nosi s seboj?
5. Kako je napravljena strežnica? a) Opis:
- b) Kaj nosi s seboj?
6. Kako poteka obisk? (Prosimo na posebnem listu!)
7. Verovanja, reki v zvezi z obhodom in obiskom Lucije:

III. Novoletne maske

(Velja zlasti za Bohinjski kot.)

1. a) Ali še hodijo pri vas našemljeni koledniki pred novim letom ali kmalu po njem? (Da — ne.) b) Če ne hodijo več, doklej so še hodili? Do
2. Kateri dan (dneve) in čas (uro) hodijo (so hodili)?
3. Kako jim pravite? (Šeme, koledniki, v vaši izreki:
4. Kako imenujete ta običaj (v vaši izreki)?
- b) Maskiranci »koledujejo«, »otepajo« ali kako temu pravite (v vaši izreki)?
5. Kdo koleduje? (Fantje, možje — starost!)
- b) Koliko jih hodi skupaj?
6. Navedite sestavo ene skupine (oča ali »ta star«, mat ali »ta stara«,)!
7. Opišite za vsakega: a) obleko, b) potrebščine! (Po možnosti na posebnem listu!)

8. Kako poteka obisk? (Po možnosti na posebnem listu!)
9. Verovanja, reki in podobno v zvezi z našemljenimi koledniki:

IV. Trije kralji

(Velja za vso Slovenijo)

1. Doklej so hodili pri vas našemljeni Trije kralji? Do
2. Kako jim pravite pri vas (natanko v vaši izreki)?
3. Kateri dan (dneve) so hodili?
4. a) Kdo je koledoval (šolarji, fantje, možje)?
- b) Koliko jih je hodilo skupaj (trije ali več)?
- c) Ali je bilo tudi več skupin iz iste vasi?
- d) Kaj se je zgodilo, če so se spotoma srečale skupine iz raznih krajev?
5. Kako so bili napravljeni? (Opis!):
- a) Gašper (v vaši izreki:):
- b) Melhior (v vaši izreki:):
- c) Boltežar (v vaši izreki:):
- d) Morebitni spremljevalci:
6. a) Ali so peli? (Da — ne.)
- b) Ali so govorili — igrali kratek prizor, igro? (Da — ne.)
- Prosimo, napišite nam besedilo (in morebitni napjev) na poseben list in ga priložite!
7. Kaj so dobili v dar?
8. Ali so koledovali iz posebnih gospodarskih razlogov (Kroparji n. pr. zaradi zimske brezposelnosti in podobno)?

Če v naših dveh vprašalnicah (št. 5 in 6) kak maskiran lik ali običaj v maskah iz vašega kraja ni bil zajet, nam ga, prosimo, navedite posebej!

Glasbeno narodopisni inštitut

Pomembno delo, ki ga je od l. 1926 dalje opravljal pokojni France Marolt z Akademskim pevskim zborom s tem, da je pokazal novo lice naše ljudske pesmi, je dalo takratni Glasbeni Matici v Ljubljani idejo o ustanovitvi posebnega inštituta, ki naj bi se bavil s študijem slovenske ljudske pesmi. Tako je bil l. 1934 ustanovljen »Folklorni inštitut«, ki je leta 1940 prešel iz okvira Glasbene Maticе v samostojen inštitut, dotiran od banovine. Od osvoboditve l. 1945 dalje pa je pod sedanjim imenom to samostojen republiški inštitut pod Svetom za kulturo in prosveto LRS. Vodil ga je vse od prvih začetkov France Marolt do smrti v l. 1951. Spočetka je vse delo opravljal sam, sčasoma se je število sodelavcev povečalo na tri asistente oz. strokovne sodelavce. Tako povečanje je zahtevala sama delitev dela in potreba po določeni specializaciji.

Delovno področje inštituta obsega namreč slovensko ljudsko glasbo v celoti, to se pravi ljudsko pesem, ljudske plesе, ljudsko instrumentalno glasbo in v zvezi s tem ljudska glasbila. Znanstveni študij vsega tega materiala zahteva sam po sebi tri različne prijeme, ki seveda nikdar ne smejo biti med seboj izolirani, temveč se morajo drug drugega dopolnjevati: muzikološki, tekstno-vsebinski, koreografski. Povezanost prvih dveh se nujno zahteva pri študiju ljudske pesmi, enako pri ljudskem plesu povezanost prvega z zadnjim — oziroma pri plesih na plesne pesmi vseh treh hkrati.

Delo v inštitutu se deli v dve glavni skupini: zbiranje in znanstveni študij gradiva, kot vmesna stopnja med obema pa se postavlja nič manj važna in zelo obsežna naloga, sistematična ureditev gradiva. Dosedanje rokopišne zbirke v arhivu inštituta obsegajo okoli 15.200 zapisov z melodijami, med njimi je največja zbirka Odbora za zbiranje slovenske narodne pesmi izpred 50 let z 11.834 zapisi. Kljub temu bogatemu gradivu smatra inštitut danes kot eno svojih prvih nalog zbiranje gradiva z magnetofonskimi posnetki; prvič je točna transkripcija zvočnega posnetka brezpogojna zahteva sodobne etno-muzikologije in v resnici se je že v zadnjih dveh letih, odkar razpolaga inštitut z magnetofonskim aparatom, pokazalo, da so mnogi starejši zapisi v ritmičnem pogledu le aproksimacije bogatega in tenkega ritmičnega čuta naših ljudskih pevcev. Drugič je na zemljevidu Slovenije še zelo veliko belih lis, to je krajev, daleč od železnice in cest, kamor skoraj še ni stopila noga zapisovalcev in raziskovalcev. S posnetki nabrano gradivo hrani inštitut v obliki fono-arhiva za dokumentacijo in ohranitev poznejšim rodovom.

Pred dvema letoma je inštitut začel urejevati vse rokopišno gradivo s kartotečnimi katalogi, ki šele omogočajo pregled in študij vsega velikanskega materiala. Postavljenih je 5 glavnih kartotek po kriterijih: vsebina oz. funkcija pesmi (s številkami po Štreklju), prvi verz besedila, začetna melodična fraza, zapisovalec, kraj in pokrajina zapisa. Tri nadaljnje kartoteke so predvidene za ureditev po muzikološko-analitičnih kriterijih. Za ureditvijo vsega rokopišnega gradiva bodo na isti način katalogizirani tudi že objavljeni zapisi.

Inštitut je že od prvih začetkov zasnoval serijo samostojnih glasbeno-narodopisnih publikacij pod naslovom »Slovenske narodoslovne študije«. V tej seriji so do sedaj izšli 4 zvezki z razpravami Franceta Marolta, med njimi zadnja dva po njegovi smrti. Odslej predvideva inštitut stalno izdajanje publikacij in sicer po možnosti vsako leto ali vsaki dve leti objavljanje razprav kot nadaljevanje začete serije. V tisku sta poleg tega že prva dva zvezka nove serije »Slovenski ljud-

ski plesi«, ki prinaša izbrano gradivo ljudskih plesov Primorske in Koroške. Kot tretja vrsta publikacij pa je predviden v kratkem začetek izdaj gradiva samega iz geografsko bolj ali manj zaključenih predelov, ki naj pokaže gradivo, objavljeno po sodobnih etno-muzikoloških metodah, kar bo dobrodošlo spriču pomanjkanja reprezentativnih zbirk naše ljudske pesmi z melodijami.

Kot veliki cilj pred očmi inštituta pa je celotna kritična izdaja naše ljudske glasbe, predvsem naše ljudske pesmi z melodijami, kot nekak »Corpus musicae popularis Slovenicae«. Temu cilju inštitut že sedaj posveča veliko pripravljalnega dela, ki bo potrebno seveda še nekaj let. S takim delom pa bomo lahko tudi Slovenci stopili s ponosom in brez sramu v vrsto drugih narodov, ki to že imajo v večji ali manjši meri. Valens Vodušek

KONGRES JUGOSLOVANSKIH FOLKLORISTOV 1957 V VARAZDINU

Zveza društev folkloristov Jugoslavije prireja svoj redni kongres letos od 28. avgusta do 1. septembra v Varaždinu. Med drugim je predviden tudi izlet v Ptuj. Kongresa se lahko udeležijo člani Društva folkloristov Slovenije. Prijavnice se dobe v tajništvu Društva folkloristov Slovenije, Ljubljana, Wolfova 8/II.

Odgovarjamo

Pehta

(Vprašuje M. T.-K. iz N. G.)

Pehto (tudi Pehtro, Pehtro, Pirtro, Perto, Vehtro, Pehtro-babo) so še dolgo poznali in deloma še danes poznajo v goratem delu slovenskega ozemlja kot grozni ženski démon. Hodila je ob večerih in v nočeh po novem letu, zlasti pred praznikom Treh kraljev, po vaseh in hišah pa strašila poredne otroke. Včasih je bila dobrotna: zvečer je nanaglomla odprla vrata v hišo in stresla po tleh orehov, lešnikov in krljcev, ne da bi jo kdo prav videl. Drugod je stopila v hišo in grozila porednežem z burklami:

Perhta baba hodi zdaj,
kjer otrok se najde kaj.
Bucne vampirčice z vilami
tih, k so zelo nasiteni.

Nosila je včasih veliko sekiro s seboj in koš na hrbtu. Bila je visoke postave, grozna v obraz, stara in kosmata.

Ko je minila njena moč, na praznik Treh kraljev zvečer, so jo otroci v Trenti in na Koroškem preganjali iz vasi. Tekali so za njo s kravjimi zvonci v rokah. Pred divjim trščem je bežala sem in tja, nazadnje pa izginila. (Nekdo od fantov se je namreč našemil v Pehto.) Tako je prevzela Pehta vlogo Zime, ki ji po zimskem kresu, ko se dan začne daljšati, odklenka.

Na vzhodnem Štajerskem se je Pehta prelevila v lik Luce ali Lüci-je, ki po njej vprašujemo v današnji vprašalnici št. 6 (točka II).

Nemški alpski svet pozna isti lik

kot Berchto ali Perchto (njena inaičica je Frau Holle); v Italiji je znana kot Befana. N. K.

ALI JE NAREKANJE NA SLOVENSKEM ŠE ŽIVO?

(Vprašuje A. Š. iz R.)

»Dandanes je narekovanje že močno utihnulo na ... pogrebih, tako da marsikje ni več sledu za njim, vendar se še najdejo belokranjske, prekmurske ali celo dolenjske žene in dekleta, ki se ne menijo za šege novejšega časa... ter glasno jadicujujejo za umrlim (B. Orel, Narodopisje Slovencev I, 1944, 310—11). V Šenturju pri Grosupljem so junija 1948 pokopali Veselovo mamo z Udja (družina je bila doma z Roba ali z Osolnika pri Turjaku). Ko so jama že zasuli, je rajničnin mož klečal na grobu in molil naprej, hči pa je jokala:

»Joj, kako si bila ti dobra! — Joj, kako si bila ti pridna!«...

V Trenti je 8. IV. 1947 zadela kap Jozo Cudra. Njegova mati Marija, p. d. »Metójevka«, roj. 1886, je sina glasno objokovala:

»Lep moj sin, lep moj sin! — Zdej ti s mene pustu! — Kamor sen mela jest iti, — S šu ti za mé! — An kdo pojde zdej, — K neman obédnega!...«

»Ko je Metójuka jokála snu, smo vsi jokali!« — tako ti povedo v Trenti. In takih primerov bi na Slovenskem bržkone lahko našli precej. Ali med njimi res ni nobene zveze? So to redki preostali otoki potopljene celine ali od tradicije neodvisni, prvinski izrazi človeške stiske? Kakorkoli — registrirajmo jih, kjerkoli bi naleteli nanje! Mtv.

Ljudsko življenje v ormoškem okolišu pred stopetdesetimi leti

(Odlomki)

Nadvojvoda Ivan je odredil v začetku prejšnjega stoletja kar se dá natančen popis tedanjega življenja nadvojvodine Štajerske. Vsem svojim oskrbnikom (Kameralverwalter) je razposlal zelo obširne vprašalnice, ki naj bi mu nanje poslali odgovore. Od natančnosti posameznih oskrbnikov je bilo odvisno, kdaj so odgovorili in kako točno so odgovarjali. Akcija je trajala nekaj desetletij in je dala zelo neenakomerne rezultate. Zbrano gradivo leži zdaj v Gradcu in je znano kot »Göth'sche Serie«. — Anketa je zajela seveda tudi slovenski del nekdanje Štajerske. To gradivo je bilo pri nas komaj znano, kaj šele, da bi ga bil kdo uporabljal v znanstvene namene. Naš inštitut se je zavzel, da bo vse gradivo, ki se tiče Slovencev, dal prepisati in ga bo ob svojem času kot prispevek h »Gradivu za narodopisje Slovencev« objavil. Ob veliki naklonjenosti pristojnih graških krogov se je delo jeseni 1956 začelo in se bo čimprej mogoče nadaljevalo in končalo. S tem gradivom si bomo ustvarili podobo ljudskega življenja Slovenskega Štajerja v prvi polovici prejšnjega stoletja, kakor je ne premo-remo za nobeno drugo slovensko pokrajino! — V doslej pridobljenem gradivu sta falski in ormoški okoliš najbolje popisana. Izbrali smo za poskušno gradivo ormoškega okoliša in ga objavljamo v izvlečku, deloma pa tudi dobesedno. Prvi opis je iz 1813, drugi iz 1843.

Zunanjščina prebivalcev (VII. vprašanje: Menschenschlag). — Tukajšnji ljudje so lepe postave, srednje veliki, večidel vitki. Nosijo se pokonci, kretajo se svobodno, lahkotno in gibčno. Polt jim je svetla, obraz veder. Ženske so lepo rasle, čednega obraza pa pri njih skoraj ne najdeš. (1843: Ljudje so zdravi, več je čednih moških kakor lepih žensk.)

Ljudski značaj (VII. vprašanje: Volkscharakter). — Tukaj se ljudje ne vdajajo nobenemu praznoverju. Moški še celo ne, ženske pa kvečjemu v boleznih otrok in živine. Izogibljejo se zdravnika, če pa ga kličejo, je navadno prepozno. — Po čudi so ljudje dobri. Če z njimi spodobno ravnaš, si pridobiš njihovo zaupanje. Ubogljivi so, potrpežljivi v nadlogah, tudi delavni. Radi se imajo med seboj v družini in v soseski. Zelo so nadarjeni in vsako stvar hitro dojemajo. Tako si pridobe zlahka mehanično spretnost, a lahko napredujejo tudi v uku in znanosti. Kljub vsemu temu pa njihova splošna izobrazba ni visoka in kažejo tudi нравstveno precejšnje madeže. Res so ubogljivi in potrpežljivi. Prvo dokazuje, kako radi so sprejeli cepljenje proti kozam. Za drugo je dokaz stiska, ki jim ni prizanesla v vojskinem času; pretresljivo je bilo, kako je marsikateri revež v letih 1805 in 1809 prinašal svojo poslednjo zelenjavo, da se je z njo umikajoča se vojska pokrepčala, in pri tem nikoli ni godrnjal. Napake,

ki jih kazijo, pa so prepirljivost, tatvine, zlasti pa pijančevanje — takšni prestopki se končajo navadno z zdraho in pretepom. Tatvine se dogajajo samo med viničarji in njihovo deco. K temu jih navajajo: 1. izredno velika revščina, 2. slaba in zanikrna vzgoja, ker otroci iz bolj oddaljenih občin dostikrat niti v šolo ne prihajajo, 3. pomanjkanje policijskega nadzorstva, 4. bližnja priložnost, ker stojijo hrami vsak sam zase na vrhu gričev, so slabo zidani, marsikateri ima samo leseno klet, kjer puščajo vino po stiskanju za malo časa, včasih pa tudi dlje. V takšno klet je lahko vdreti in vino nato odneso v brentah; še prej pa se tatovi v kleti napijejo. Takšnih vlovov je pozimi in v pozni jeseni več. Nikdar ne vlamlja eden sam; eden od skupine je na straži. Navadno tatovom ne pridejo na sled. Izkušnja kaže, da zavajajo viničarji svoje otroke h kraji. Potiskajo jih skozi odprta ozka okna, da pobero notri obleko ali denar, tako da jih kar šolajo za tatove. 5. Strah župana ali njegovih občinskih mož, ki so tudi sami reveži, v nekaterih občinah pa sploh le viničarji, da bi jim tatovi, če bi jih razkrili, ne požgali domačij in bi bili tako ob svoje borno premoženje. Takšne tatvine se dogajajo zlasti proti velikonedeljski in maleški strani. — Pretepi so posebno pogosti jeseni in pozimi, dokler je kaj vina, večinoma ob nedeljah, po gostilnah, v lastnih kletih ali v

hrvaških golbah. Pogosti so silni in dostikrat krvavi spopadi z mejno stražo ob meji proti Hrvaški in Ogrski. Spro se, se spoprimejo, potolčejo in celo ubijejo koga na tej ali oni strani. Tukaj — kakor povsod ob hrvaško-ogrski meji — zelo radi tihotapijo tobak in neznansko sovražijo mejače, Čudna je psovka, ki z njo ljudstvo ob meji obkłada mejače: Preklete vuge. Mejači nosijo namreč zelene suknje z rumenimi našitki, vugino perje pa je tudi temnozeleno in rumeno. — Uboji so tukaj zelo pogosti in so posledica pijanosti. Heroičnih (!) hudodelstev tukaj ni: ropov, umorov, požigov itd. ne poznajo, pač pa tatvine in sleparije, pri čemer kaže Slovan teh krajev svojo iznajdljivost, svojo pohlepnost in goljufivost. Vojaske begunstvo je tukaj zelo pogosto, pospešujeta ga velika razprostranjenost okraja in hrvaško-ogrška meja.

Poročevalec iz 1843 je v glavnem ponovil navedbe iz 1813. Pravi, da je Slovenec v teh krajih lahkomišelnost vdan pijači, ni pa len, nasprotno, marljiv je in skrbi za snago na domačiji. Mladina pa je razbrzdana, tako fantje kakor dekleta. K temu pripomorejo skupno bivanje več viničarskih družin, služinčadi in otrok obojega spola, paša na skupnem pašniku, kjer so pastirji napol odrasli otroci obojega spola, zahajanje v goliibe (hrvaške gostilne), kamor ob vsakem času vlačijo otroke s sabo in kjer se dogajajo stvari, ki нравstvenosti niso v prid. Pač pa nezakonskih otrok ni toliko kakor po drugih krajih v deželi in spolne bolezni (Veneri) niso tako pogoste. Slovencu tega kraja je treba priznati poleg navedenih lastnosti dobrodušnost, delavnost, marljivost in podjetnost, tuji sta mu maščevalnost in obrekljivost. Res pa je pohlepen, Nemcem ne posebno prijazen in prav nič gostoljuben, to pa zaradi revščine.

Življenjske prilike (VII. vprašanje: Volkscharakter). — Način življenja tukajšnjih Slovencev je zelo preprost. Njihova bivališča na splošno niso preveč prostorna, pač pa svetla, suha in snažna.

(Nadaljevanje)

N. K.